

D • N

28/6 1959

# Imperialismens dilemma

Efter Napoleons segerrika fälttåg i Italien år 1796 upprättade den franska revolutionsregeringen en rad stater i det erövrade området. Meningen var att dessa stater skulle bygga på den stora revolutionens demokratiska och humanitära ideal och därför av fri vilja skulle bli franska satelliter. Men valet med allmän rösträtt i Cispadanska republiken blev en seger för reaktionen. Folket slöt upp kring adeln och prästerna. Då beordrade direktoratet i ett brev den 7 april 1797 general Bonaparte att i folksoverhögheten namn hindra den nya republikens representation att fungera och att själv övna dess funktioner. Med glansfull överdrift skriver Ferrero att "fascism, nazism och bolsjevism har alla sprungit fram ur brevet av den 7 april, den gämda nyckeln till det nittonde århundradets historia". Ty brevet innebar, betonar Ferrero, att man mot folkets i val uttryckta vilja skulle ställa dess "verkliga" eller "sanna" vilja — den vilja som överensstämde med intresset — och denna vilja företrädades inte av den genom förtryck och vidskeplighet fördärvade italienska opinionen, utan av direktoratet och dess segrande general.

Ferrero kunde ha tillagt att den teori som låg bakom aprilbrevet firat sina största triumfer på ett annat område, i kolonialismen eller imperialismen. Den imperialistiska ideologins kulmen nåddes genom den i England utbildade, sedan av andra stater och av Nationernas förbund upptagna principen att de europeiska staterna med kolonier egentligen var förmyndare för de efterblivna folken med skyldighet att uppfostra dessa folk till myndighet, till självständighet och demokrati.

Därmed uppstod imperialismens svåraste moraliska och intellektuella dilemma. Det gällde, som en av de intelligentaste brittiska imperiebyggarna, lord Cromer, uttryckte det i en bok några år före första världskriget, "att förverkliga två ideal vilka tenderar att ömsesidigt utesluta varandra — den goda styrelsens ideal, som innebär upprätthållande av hans (engelsmannens) överhöghet, och självstyrelsens ideal, som innebär att han helt eller delvis avstår från sin maktställning".

I de demokratiska stormakterna, och särskilt i England och USA, framträdde detta dilemma inte bara på det sättet att man tvekade om när myndlingen kunde anses myndig, när förmyndaren fyllt sitt värv, utan också i att man under kolonialtiden kompromissade mellan vad man ansåg vara en god styrelse och det mått av självstyrelse som innebar ett starkt hänsynstagande till den styrda befolkningens traditioner, vanor och fördomar.

I regel torde kolonialismen ha inneburit en bättre styrelse om man tänker på levnadsstandard, ordning, rättsskipning, uppfostran och tekniska förändringar. Men det var en försikt-

ig reformvilja som präglade den koloniala styrelsen. Det blev i Indien förbjudet att bränna änkor, och stryparsekten utrotades, men de oberörbara skyddades ej mot diskriminering; slavhandeln blev överallt avskaffad, men den ekonomiskt-sociala hierarkin förblev i stort sett orubbad. Moderniseringen gjorde halt inför stora och genomgripande reformer. Furstarna fick i huvudsak vara kvar på sina troner i Indien, de oberörbara stannade i sitt elände, i Västafrika införde lord Lugard den "indirekta" styrelse som gav stamhövdingarna rätt att inom vissa gränser hålla fast vid den gamla goda tidens bruk och sedvänjor. På detta sätt uppstod i koloniländerna en klyfta mellan den lilla elit som fick förstklassig utbildning, ofta i London, Paris eller Harvard, och som tillägnade sig västerländska tänkesätt, inklusive krav på nationell självstyrelse, och massan av befolkningen, vars föreställningar man ansåg sig bäst respektera genom att låta den vara i fred i okunnighet och vidskeplighet. Men därtill kom att de vita byråkraterna och invandrarna överallt i kolonierna tenderade att bli en härskande klick eller en härskande klass. "Gästerna uppmanas att inte så betjäningen", denna devis, som Charles Dilke fann överallt på de indiska hotellen på 1860-talet, är i själva verket typisk för hela kolonialismen. Segregation fanns i praktiken mellan vita och infödingar överallt i kolonierna, även i de franska, om också utbildad i skilda former och med skiftande stränghet.

Tänkar att man från en perfekt kolonialstyrelse skulle kunna kasta om till total inhemsk självstyrelse var över huvud konstig — lika konstig som den numera avlagda kommunistiska teorin att man från den fullständiga diktaturen skulle hoppa över till frihetens rike genom statens avskaffande. "Om människor skall vänta på frihet tills de blir kloka och goda i slaveriet, kan de nog få vänta i evighet", skrev redan Macaulay. Men ännu underligare blev tanken på språnget från kolonialregim till självständighet genom de metoder som brukades i styret av koloniländerna. De innebär att en liten grupp blev demokratisk och nationell genom att europeiserades, medan det stora flertalet, i den mån nationalkänsla fanns även bland dem, höll på det inhemska i annan mening, på tabun, riter och konventioner. I stort sett klarades dilemmat helt enkelt genom att kolonierna fick självstyrelse, då det på grund av

June 28/6 k  
Jul. 3 a.  
S:a 16

uppror eller oro inte blev möjligt att längre styra dem från andra sidan haven, i varje fall inte med medel som var användbara för en demokratisk stat. Därför avvecklades Västerlandets kolonialism, medan den ryska, som höll på god styrelse (i kommunistisk mening) men inte på självstyrelse, fröddades även i de ockuperade delarna av Europa.

De nu berömda svårigheterna har särskilt diskuterats i England; en historisk analys ges i ett nyligen publicerat arbete av professor A P Thornton, "The Imperial Idea and Its Enemies". Man är medveten om att den självstyrelse som beviljats inte med någon säkerhet kommer att innebära folkstyrelse och att en folkstyrelse kan bli en reaktionär styrelse — liksom i den Cispadanska republiken för 160 år sedan.

I de av vita erövrade och behärskade länder där motsättningarna för närvarande är starkast — främst Sydafrika — är konstellationen en helt annan än under imperialismens tidigare perioder. De som bekämpar det utländska våldet är inte reaktionärer som mahdisterna eller boxarna — för att ta två nyligen behandlade exempel — utan såsom i Indien, Ceylon och många andra frigjorda stater personer och grupper som är inspirerade av västerländska idéer och vill "modernisera" sina folk. Det är de i Sydafrika talrika europeiska invandrarna som drömmer om gammaldags primitiva infödingar och vad Sydafrika angår systematiskt verkar för att leda utvecklingen tillbaka genom att avmodernisera de infödda. Det är de som skildrar primitivismens förträfflighet och talar om den gode vilden — liksom antiimperialister brukade göra för 60 eller 70 år sedan.